

Гавриїл Костельник.

Кредля й Кредліха.

Часами, буває, наче якийсь давній, дитячий сон, приходять мені на гадку Кредля й Кредліха

Ви ніколи про них не чули? Не памятаєте їх? Га, хіба що ви не з Керестура, з мого рідного села, хоч ви правдивий руснак; або ще не маєте сорок років, тай дивуєтеся. А мені саме сорок років, тай памятаю їх. І мав би я вам дещо розказати про них. Про Кредлю й Кредліху. Це були шваб і швабка, млинар і млинка у млині на „цігля-шорі“ („шор“, мадярське, зн. улица) в Керестурі.

Не тепер це було, й так поправді і я їх мало тямлю. Кажу вам: тільки як дитячий сон. Яж міг тоді мати не більше шістьох-п'ятьох років. Та це такий сон, що залишається на ціле життя. Як сильне світло памятне, хоч і коротко тривало. Наче коли „небо відчинеться“ — тай опісля старші оповідають про це молодшим через ціле своє життя. Кредля й Кредліха! Знаєте, в тому старомодному млині, що то в ньому коні тягнули, около, щораз около ходили.

А газда сидів на одній зі шприх величезного колеса, крутився, наче хлопці на „кірбай“ (празник), коли провозуються на кониках у „комедії“, тай так коні поганяв. Або йшов за кіньми, коли змудилось уже сидіти. З бичем у руках — авжеж. Тай від часу до часу цмокнув на коні, а то й закричав: Ну, Ленка! Сірка! Віо! віо!

А млин молон тай давав знати, що меле. Тарахкотів, безупинно тарахкотів: та-та-та, ра-ра-ра... Ах, цей голос! Світ я перейшов, посивів, всяке бачив і чув, а цей голос залишився для мене якось наймилішим — не найсолоншим, тільки наймилішим. Таким — як любон робота. Знаєте ви, що таке любон робота. Коли хочете все на світі забути, тай беретесь до своєї роботи, яку любите, тай маєте і працю й забаву: і життя і забуття життя. Тоді на серці легко. Працюете, а відпочиваете.

Таким був той голос, те тарахкання старомодного млина: та-та-та, ра-ра-ра ...від рана до вечора.

Повірите, чи не повірите, ще тільки один голос для мене такий милий: коли вітер свище ніччу, а наге гилля дерев або телеграфічні дроти скиглять. Тисяча душ тоді оживає в мені. А кожна хоче жити, бо тільки щойно народилася. Кожна гилька, кожний дріт — одна душа.

Вітер і гилля на деревах тай телеграфічні дроти залишилися, алеж ті старомодні млини вже перевелись. Усі до одного перевелись у мому рідньому селі, хоч їх було, як тямлю, пять чи шість. Тай сумно мені, що їх уже нема. Жаль мені за ними, як за золотом, що давніше ходило людям по руках, а потім його — задля війни — на паперові гроші проміняли, а папери стратили вартість. Тільки число залишилось...

У такому старомодному млині Кредля був млинарем. А Кредліха була його жінка. Шваб і швабка. З того можете догадатися, що не походили з нашого села (в Керестурі самі руснаки). Прийшли до нас — за хлібом. Не знаю відки. Кажу вам, що я тоді дитиною був. Тільки як якийсь образ, на котрому вони намальовані — Кредля й Кредліха, так стоять мені перед очима. Поспитайте старших від мене Керестурців, вони вам більше розкажуть про Кредлю й Кредліху. А я оповім те небагато, що знаю, бо мушу його висказати, бо мучить мене в душі.

Мололи млини від нагоди до нагоди, а Кредлів завсіди молотів і тарахкотів від рана до ночі. Наче годинник, що ніколи не перестає йти. Якжеж не молоті, коли найліпше молотів — а село велике, тай є кому їсти і є кому молотити. Не вірно, щоб Кредлів млин так молотів, сам від себе. Не сам задля себе, тільки задля Кредлі — задля млинаря. Бачите, Кредля був з того народу, для котрого порядок — перше. Тай був він статочною людиною.

Догадуєтеся, що хочу сказати? Заждіть-но, зараз розберете.

До Кредлі їли руснаки чорний хліб, як земля, а Кредля навчив їх білий хліб їсти. І сам він їв білий хліб і інших навчив. Авжеж мусів він бути вбогим, коли до чужого села прийшов на млинаря в чужому млині. А білий хліб їв! Чи це не диво? Неможливе стало можливим у житті Кредлі й Кредліхи.

Кредля перевернув село, життя — нащепив його. Вбогий млинар Кредля, шваб.

Авжеж не він видумав біле борошно. Та не був мудріший від нашого пересічного ґазди. Алеж він походив з того народу, для котрого порядок — перше. Тай не диво, бо цей нарід учиться вже дві тисячі років, як треба і як можна людині жити на світі. І того навчився, що порядок, старанність, пильність — це для людини перше. Від цього все йде далі, як ріка від джерела. Затямте собі це! Знайдете з нього користь у житті — немов дукат на дорозі. Їй Богу!

Як Кредля працював, як любив свою працю, тай як її статочно доконував, я вам цього не годен розповісти в подробицях. Це

треба бачити — хоч раз тільки, і досить, щоби второпати. Око більше бачить, ніж язик може висказати. Опишіть, коли ви годні, сине небо або червону рожу темному з роду-віку. Правда, що годі? Це треба бачити!

Кредля мав дві руки, двої очей і одну голову, як кожний здоровий млинар. І що робив, робив, як кожний млинар. Бодай так могло здаватися тому, хто не дуже то обачний. Алеж біла, мов сніг, мука говорила, що Кредля інакше робив. Бачили ви такого, котрий танцює наче медвідь, і такого котрий танцює — мовби літав? І один і другий ногами перебирають, та не однаково танцюють. Авжеж люди ще й ходять не однаково. Тай, бачите, в тому головна ріжниця. Під Кредлевою рукою старомодний млин витарахкотів біленьке борошно, як нинішний млин на вальцях вигризе її й викине до мішка. Тільки тягни з нього „рейтеші“ (штрудлі)!

Знав Кредля своє діло тай — як кажу вам — статочно виконував його. Одначе чисто по руснацьки говорити не навчився. Завсіди можна було пізнати, що він шваб.

Більше вам нічого вже не можу сказати про Кредлю. Неодно я призабув, бо це дуже давно діялось, та оцього я не міг забути й мусів вам розповісти, бо мене клювало в серці. Як коли курятко викльовується з яйця на весні.

Ну, а про Кредліху не скажу вам мабуть ні стільки. Так мені здається, що я її бачив тільки раз у житті. Дійсно мусіло бути більше разів, бож тямлю, що вона мене „Кабриг“ (замість „Габриг“) кликала тай „похераї“ (Bäckerei) мені давала. А за одним разом відки взялась би така її любезність до мене? Та, як кажу, так мені здається, що я її тільки раз бачив.

Поїхав я з батьком до млина молоти — до Кредлі. Я вприсився: Тату, і я поїду молоти! — Авжеж усі діти люблять їзду і новість. Сидів я на мішках з пшеницею, наче качан на кукурудзиному бадиллі. Кредліха саме була на подвірі — чи куркам їсти сипала, чи поросятам цього вже не тямлю. Груба, висока швабуля. А говорила по руснацьки — керестурські курки сміялися з того. Всетаки була мудрою й роботящою газдинею.

Як тільки ми станули з возом на подвірі, зараз мене по іменні кликала: „Кабриг! хоти то (до) хата! Хоти! хоти! І взяла мене до комнати. Тай — не повірите? — „похераї“ мені давала. Ніде я тоді „похераїв“ не їв, тільки у тієї швабки. А яка була комната! Я думав, що я щонайменше в панотця, якщо не в самій церкві. Таке все було блискуче — чисте, гарне, панське. Думав

я, що в якогось магната — а я був у вбогої млинарки, що прийшла — за хлібом.

Дві постелі вистелені по панськи, накриті панськими капами. Дві блискучі шафи й комода. А на комоді гарно поскладані тарілки, пляшки й чарочки, більші й менші, ріжної форми — як у місті в склепі за вікном, людям на показ. На столі новий цератовий обрус, а довкола стола плетені крісла, наче нові. Кажу вам, усе було чисте, гарне, панське. А це було тоді, коли в Керестурі в першого газди в „передній кімнаті“ стояли тільки дві прості лавки поуз мури й простий стіл у куті, де лавки сходились; десь за заяложеною комодою брудна фляха з горівки або з нафти й декілька вищерблених, лиш раз у році — перед „кірбаєм“ — обмиваних, чарочок...

Коли Кредля, людський слуга, вбогий млинар, міг мати в хаті все панське, признаєте, що це міг мати й ліпший керестурський газда. Та він не знав, не розумів, тому й не дбав, отже як міг мати? А Кредля мав!

Гей, гей — Цеж не ніщо! Про це можна роздумувати продовж цілого життя. Не знаю, хто як, але я це порозумів щойно тоді, коли розглянувся по світі. Кредля був в убожестві багатий і показав керестурцям: як можна бути в убожестві багатим. А керестурці тоді були в багатстві вбогими. Скількиж то є ще й нині таких всіляких, котрі в багатстві є вбогими. Їх душа вбога, не бачить, не знає, не хоче, не дбає, тай хоч де вона й хоч у чому, вона однаково вбога.

Все людина може, тільки треба вміти й хотіти. А Кредля й Кредліха вміли й хотіли бути багатими, хоч у вбожестві.

Бачили ви коли ті малі курочки? Це нінащо, бо ані їх яйця, ні їх мясо не дають господині користи. Алеж це любо бачити й мати — це багатство для серця й для очей, хоч і не для уст тай для шлунка.

І щож скажете? — перша Кредліха, вбога млинарка, швабка, ховала такі курочки в Керестурі. По ній і прозвали в нас ті курочки — „Кредля“.

Таку гарну памятку полишила Кредліха Керестурови.

Ось це вже й все, що тямлю про Кредлю й Кредліху.

Пізніше я згубив їх з очей, тай не знаю, коли й де померли — бо вже певне не живуть — і де вони похоронені.

Одначе так мені здається, що вони не вмерли, що живуть далі в тих чистих, блискучих чарочках, тарілках, плетених кріслах, у білому борошні, в тих „похиреях“, що завелись у Керестурі, в мому рідному селі, по Кредлі й Кредлісі.

